

ЦІКАВЕ З ГЕОГРАФІЇ ТА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Тварини України, що зникли. За княжої доби було в лісах і степах дуже багато різних тварин. З оповідань князя Мономаха знаємо, що він полював на турів і диких коней. Нині вже ні турів, ні диких коней в Україні немає. Вони повимирали. Але з різних описів наших літописців довідуємося про їхній вигляд та життя.

Тур з вигляду був подібний до великого бика. На голові він мав великі і довгі роги, закручені вперед і дещо догори. Його шерсть була чорна, вздовж хребта йшла білява смуга. Живився рослинними кормами. Тура вважають за предка нашої домашньої худоби.

Раніше тур був поширений у степу, лісостепу і лісах. Але потім його зовсім було винищено, і вже 300 років він не існує в Україні. Від тура залишилися тільки згадки в народних переказах. Вимер в Україні і дикий кінь, званий тарпаном. Нагадував він невеликого коня. Шерсть його була мишачого кольору, трохи світліша під черевом, уздовж хребта йшла темна смуга. Такі смуги були й на ногах. Останнього тарпана було вбито в Україні наприкінці минулого століття.

Найцікавіше озеро України. Від України далеко на схід у Центральну Азію тягнеться напівпустиня. Улітку тут часто дмуть гарячі сухі вітри — суховії. Через сухість рослини не можуть вкривати землю. Колючі трави ростуть пучками, рідкими сірими острівками, а між ними простягається гола, потріскана глина чи пісок. Тільки полин, верблюжа колючка та інші жорсткі трави можуть рости на такій землі. Струмки, малі річки й озера тут висихають, земля тріскається.

Серед цих непривітних, солонцюватих напівпустинних околиць розлило свої води озеро Манич-Гудило. Лежить воно у Маничській долині, що простяглася від Дону до Каспійського моря. Це одне з найцікавіших озер України. У багатоводні роки його води відпливають рікою Західний Манич до Дону, а там — в Чорне море. Але одночасно відпливають вони з Гудила рікою Східний Манич на схід, сходяться з водами річки Куми і впадають у Каспійське море.

Озеро Гудило неглибоке. Донедавна це було солоне озеро, в якому не могли жити риби. Але у 50-ті роки цього століття озеро було сполучено каналом з прісними водами Кубані й озеро почало оживлятися.

Великий Луг. Чому козаки оселилися саме тут? Нижче від острова Хортиця, між Дніпром і річкою Конкою, знаходився Великий Луг, тісно пов'язаний із Запорізькою Січчю, із славним козацтвом. Серед тих непрохідних колись боліт, густих чагарників містилася козацька твердиня. Чому козаки заклали Січ саме тут? Бо тут знаходили

вони захист від ворогів. Великий Луг був символом безпеки й вільності. Недарма ж його називали "Великий Луг —батько". Тут серед тростяника, рогози та іншої болотяної рослинності, в непролазній гушавині гніздилися чаплі, кулики, чайки, качки. А раніше водилися олені, дикі коні, зайці, лисиці, куниці. Сьогодні ж залишилася тільки слава Великого Луга. Люди знищили тварин, вода залила лугові простори.

Яке море "краще"? До Азовського моря добре підходить народна приказка: "Маленький, але важненький". В 11 разів менше від Чорного моря, з середньою глибиною 6 м (найбільша — 13 метрів), воно дає в 6 разів більше риби. Через невелику глибину моря сонце може добре прогрівати його, а сонячне світло дає життя численним рослинам у воді й на дні моря. Крім цього, поживу, потрібну риbam, збільшують води Дону й Кубані, що течуть по родючих землях.

Великі запаси корму споживають не тільки ті риби, що живуть в Азовському морі, сюди приходять на "випас" і риби з Чорного моря. Таким чином, Азовське море стає наче пасовищем для риб.

Як виникло вугілля? Мало яка країна в світі така багата на родовища вугілля, як Україна. Найбільше їх в Донецькому басейні, славному на цілий світ. Родовища кам'яного вугілля утворилися у Донецькому басейні ще у кам'яновугільному періоді палеозойської ери (настав бл. 350 млн років тому, тривав 65-70 млн років). Кількасот мільйонів років тому на території теперішнього Донбасу росли велетенські хвощі з могутніми стовбурами; їхньому росту сприяла висока вогкість і спека. Протягом кам'яновугільного періоду ця територія кілька разів опускалася, її затоплювало море, а потім вона знов підносилася і ставала суходолом. На звільнених від води просторах з часом виростали нові ліси, які згодом знову опускалися на дно моря. За цей довжелезний час нагромадилася величезна товща осадових порід потужністю 10-12 км. Під великим тиском, без доступу повітря, похований на морському дні, ліс звуглювався, каменів. Минали віки. В пізніших періодах існування нашої Землі море відступило з території Донецького басейну, дно його піднялося, виступила тверда земля із захованими в її надрах родовищами "чорного золота"— кам'яного вугілля.

Скільки гетьманів було в Україні? Україною понад двісті років правили 66 гетьманів: перший був Дмитро Вишневецький, оспіваний у думах як Байда, останній — Кирило Розумовський. Одні булавою освячували визвольні змагання народу, для інших блиск гетьманських клейнодів вгамовував спрагу честолюбства і власних корисних інтересів.

Дві нагороди гетьмана Мазепи. Російський цар Петро 1 запровадив у своїй імперії систему державних нагород. Намагаючись знищити автономію України, цар наблизив до себе гетьмана Івана Мазепу та козацьку старшину. І гетьман одержує ордей Андрія Первозванного — головну нагороду імперії. Після спроби Мазепи за допомогою шведського короля Карла XV вирвати Україну з пазурів двоголового орла, Петро 1 вирішує покарати "зрадника". І князеві Меншикову було велено приготувати орден Юди спеціально для Мазепи (Юда — біблійний персонаж, що продає Ісуса Христа за 30 срібників). На ордені Меншиков наказав "вирізьбити Юду на осиці повішеного, а знизу тридцять срібників лежачих і біля ніг торба, а позаду напис проти цього — триклятий син погибельний Юда, що за срібролюбство давиться". Але виготовлена "нагорода" була вже ні до чого, бо гетьман Іван Мазепа помер...

Орден Юди, точніше антиорден, ця хвилинна примха царя, довго валявся в царських хоромах, аж поки десь щез.

Нащадки аріїв. В українській культурі збереглося чимало елементів, що пов'язують її з найдавнішими індоєвропейцями,— кочовими скотарями, які звали себе аріями. Вони жили на території сучасної України. Арійські воїни, як і українські козаки, мали зачіску у формі оселедця. На гробниці фараона Хоремхеба, що правив у Єгипті 3400 років тому, зображені арії із "оселедцями" на голові.

Бойовий пояс аріїв з різноманітною зброєю згадується в стародавніх українських переказах. Цей пояс зберігся до наших часів у традиційному одязі корінних мешканців Карпат — гуцулів. Це — черес, широкий шкіряний пояс, оздоблений орнаментом та металом, пристосований для носіння топірця, ножа, люльки тощо.

Документальний портрет Івана Сірка. Кошовий отаман Запорізької Січі Іван Дмитрович Сірко — улюблений герой народних дум та переказів. З його ім'ям народна традиція пов'язує славетний лист запорожців до турецького султана Магомета IV, що в ньому з неперевершеною дотепністю та сарказмом висміяно претензії на світове панування. Після смерті І.Сірка поховали неподалік від Чортомлицької (Старої) Січі в межах теперішнього села Капулівка (Запорізька область). 1967 року над його могилою нависла загроза: впритул наблизилися хвилі штучно створеного Каховського моря. Але прах було перенесено в небезпечне місце, тоді ж за ініціативою співробітників Дніпропетровського історичного музею череп гетьмана передали в лабораторію антропологічної пластичної реконструкції АН СРСР (Москва) для створення портрету І.Сірка.

При обстеженні черепа виявили дуже сильний розвиток м'язового рельєфу надбрів'я, потиличного виступу. Це означає, що Іван Сірко був людиною міцної статури й

непересічної фізичної сили та витривалості (згадаймо, що за рік до смерті він ще водив козаків у низов'я Дніпра громити турецькі укріплення). Було припущено, що серед предків відважного лицаря були носії степового компоненту, але в його зовнішності домінували риси центральноукраїнського типу. Завідувачка лабораторії антропологічної пластичної реконструкції Галина Лебединська створила скульптурний образ вольового козака-звитяжця у розквіті сил. Саме таким залишився у пам'яті нащадків національний герой українського народу.